

Από τη
ΣΟΦΙΑ ΧΑΤΖΗ

Αφιέρωμα 17

Οι Άγιοι βασιλομάρτυρες Ρομάνοφ

Το 2018 συμπληρώνονται εκατό χρόνια από το μαρτύριο της τελευταίας τσαρικής οικογένειας, των Αγίων βασιλομαρτύρων Ρομάνοφ. Ενώ οι Άγιοι τιμώνται με μεγάλη ευλάβεια, γύρω από τους τελευταίους Ρομάνοφ υπάρχει μια διεθνής εκστρατεία συκοφαντήσεως. Είναι αλήθεια ότι το να διαχειρίζεται κανείς την εξουσία, αυτό είναι εξαιρετικά δύσκολο, και μάλιστα σε εποχές ταραγμένες, όπως η εποχή των Ρομάνοφ. Επομένως, ίσως είναι φυσικό να υπάρχουν ερωτήματα.

Προσπαθώντας να φωτίσουμε καλύτερα τα πρόσωπα και τα γεγονότα εκείνης της εποχής, επικοινωνήσαμε με την Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Μέσα Ποταμού Κύπρου, που έπειτα από συστηματική έρευνα, σε συνεργασία με ιστορικούς ερευνητές και με μελέτη πρωτογενών πηγών, εκπόνησε ένα ογκώδες έργο, με τίτλο «Άγιοι βασιλομάρτυρες Ρομάνοφ: Όσα δεν μπόρεσε να κρύψει η σιωπή». Η Αδελφότητα της Ιεράς Μονής Μέσα Ποταμού εγκαταβιώνει στην οροσειρά Τρόδος της Κύπρου, είναι ανδρώα και βρίσκεται υπό την πνευματική καθοδήγηση του Μητροπολίτου Λεμεσού κ. Αθανασίου.

Η Αδελφότητα της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου Μέσα Ποταμού Κύπρου παραχώρησε μια αποκλειστική συνέντευξη στην «Ορθόδοξη Αλήθεια» σχετικά με την ιστορική έρευνα και τη μελέτη γύρω από την τσαρική οικογένεια, η οποία δολοφονήθηκε κρυφά και στυγνά από τους μπολσεβίκους στις 17 Ιουλίου 1918.

Η Αγία Οικογένεια των βασιλομαρτύρων Ρομάνοφ σε μία από τις σπάνιες στιγμές οικογενειακής ηρεμίας, όπου όλη η οικογένεια ήταν μαζί

Εκατό χρόνια ύστερα από το μαρτύριο της τσαρικής οικογένειας, που δολοφονήθηκε στις 17 Ιουλίου 1918 από τους μπολσεβίκους. Αποκλειστική συνέντευξη για την ιστορία τους έδωσε η Αδελφότητα Ι. Μονής Τιμίου Προδρόμου Μέσα Ποταμού της Κύπρου

Κάποιοι -ακόμη και εντός της Εκκλησίας- αμφισβητούν την αγιότητα των τελευταίων Ρομάνοφ.

Κάθε φορά που γίνεται λόγος για το θέμα αυτό, η συζήτηση τίθε-

ται σε λανθασμένη βάση. Δυστυχώς, μας διαφεύγει το γεγονός ότι η αμφισβήτηση μιας αγιοκατάταξης ουσιαστικά συνιστά αμφισβήτηση της αγιοπνευματικής διάστασης των αποφάσεων της Εκκλησί-

ας μας. Αν αμφιβάλλουμε για την αγιότητα των βασιλομαρτύρων Ρομάνοφ -ή οποιονδήποτε άλλων Αγίων-, γεγονός το οποίο σφράγισε η Εκκλησία, τότε μπαίνουμε σε μια φοβερή προοπτική, όπου η ορθότητα κάθε απόφασης της Εκκλησίας -εννοείται σε συνοδικό πάντοτε επίπεδο- μπορεί να τεθεί στην υποκειμενική κρίση κάθε ανθρώπου! Θα μπορούσαμε να παραθέσουμε αμέτρητα στοιχεία τα οποία μαρτυρούν για την αγιότητα

των βασιλομαρτύρων Ρομάνοφ, ωστόσο αυτό θα υποβίβαζε τη συζήτηση και πάλι σε μια στεία λογική διεργασία και θα μας εξομοίωνε με τους ρωμαιοκαθολικούς, οι οποίοι κατά καιρούς μετανιώνουν για την αναγνώριση της αγιότητας των «Αγίων» τους και τους αποσύρουν από τα αγιολόγια τους!

Υπάρχουν άλλοι Άγιοι της Ορθόδοξης Εκκλησίας που έχουν δώσει μαρτυρία για τους Ρομάνοφ;

Ναι, υπάρχουν και έχουν δημοσιευτεί αναφορές από μεγάλους, μάλιστα, του 20ού αιώνα, που μίλησαν για την αγιότητα των βασιλομαρτύρων. Το έκαναν πολύ πριν η Εκκλησία μας αναγνωρίσει επίσημα την αγιότητα των Ρομάνοφ. Μεταξύ αυτών είναι ο Άγιος Ιωάννης της Κρονστάνδης, ο Άγιος Ιωάννης Μαξιμόβιτς και Οσίοι πατέρες της Οπτινα. Ο Οσίος Νεκτάριος της Οπτινα είπε χαρακτηριστικά για τον Άγιο Νικόλαο: «Αυτός ο τσάρος θα γίνει μεγαλομάρτυς». Οσο για τον Άγιο Ιωάννη της Κρονστάνδης, κατέγραψε ένα όραμα που είχε το 1901, δηλαδή δεκαεπτά χρόνια πριν από το μαρτύριο των Ρομάνοφ. Στο όραμα αυτό, όπως αναφέρει ο Άγιος Ιωάννης, ο τσάρος Νικόλαος «φορούσε έναν χρυσό σταυρό γύρω από τον λαιμό του και ψιθύριζε ήσυχα μια προσευχή. Επειτα μου είπε με δάκρυα: «Προσευχήσου για μένα, πάτερ Ιωάννη. Πες σε όλους τους ορθόδοξους χριστιανούς ότι εγώ, ο τσάρος μάρτυρας, πέθανα ανδρείως για την πίστη μου στον Χριστό και στην Ορθόδοξη Εκκλησία»».

«ΚΥΡΙΕ, ΧΑΡΙΣΣΕ ΜΑΣ ΔΥΝΑΜΗ»

ΣΤΟΝ πρόλογο της έκδοσης ο γέροντας Εφραίμ (Καθηγούμενος της Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου) μιλάει για πνεύμα συγκωρήσεως. Προκύπτει αυτό από τα ίδια τα γραπτά των Αγίων:

Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι ο γέροντας Εφραίμ αποδέχθηκε την πρόταση της μονής να προλογίσει το έργο. Ο γέροντας επέλεξε να χρησιμοποιήσει απόσπασμα από την προσευχή που βρέθηκε στο σημειωματάριο της Ολγας Ρομάνοβα μετά το μαρτύριό τους, όπου αναφέρονται τα εξής: «Χάρισέ μας δύναμη, ω Κύριε της δικαιοσύνης, να συγκωρούμε το κακό του πλησίον μας και να βαστάζουμε με τη δική σου ταπείνωση τον σταυρό μας, τον τόσο βαρύ και αιματηρό... Πνεύσε υπερκόσμια δύναμη στα χείλη των δούλων σου, που βρίσκονται στα πρόθυρα του θανάτου, για να προσευχόμαστε με πραότητα για τους εχθρούς μας». Πραγματικά, μελετώντας κανείς τα ημερολόγια και την αλληλογραφία των βασιλομαρτύρων -ιδιαίτερα, βέβαια, κατά την τελευταία φάση της ζωής τους-, συγκλονίζεται από τη μεγάλη πίστη και την παράδοσή τους στο θέλημα του Θεού.

Η Ολγα Ρομάνοβα

Η Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Μέσα Ποταμού Κύπρου

18 Αφιέρωμα

Η Αγία Οικογένεια

Πώς μπορεί να σκιαγραφηθεί συνοπτικά η προσωπικότητα του τελευταίου τσάρου;

Ο βασιλομάρτυς τσάρος Νικόλαος Β΄, σύμφωνα με τα λόγια του παγκοσμίου φήμης ιστορικού Ντόμινικ Λίβεν, «δεν ήταν ανόητος. Ούτε καν πλησίαζε στο να είναι τόσο αδύναμος, όπως κοινώς πιστεύεται. Τα διλήμματα της διακυβέρνησης της Ρωσίας ήταν τεράστια και αντικρουόμενα, και ήταν μια ψευδαίσθηση η ιδέα ότι, αν γινόταν συνταγματικός μονάρχης, θα μπορούσε να διατηρήσει τη δυναστεία και την αυτοκρατορία του». Η διακυβέρνηση του Νικολάου Β΄ κοσμείται από μια σειρά θετικών αλμάτων άνευ προηγουμένου για την ιστορία της Ρωσίας σε όλα τα επίπεδα. Ο ιστορικός ερευνητής Νίκολας Νίκολσον στον επίλογο του βιβλίου κάνει μια αναλυτική παρουσίαση της μεγάλης προόδου που γνώρισε η Ρωσία κατά τη διακυβέρνηση του Νικολάου Β΄. Τη σημαντικότερη, ίσως,

μαρτυρία για την πραγματικότητα της πολιτικής διάστασης του έργου του Νικολάου Β΄ δίνει ο Ουίνστον Τσόρτσιλ. Λέει χαρακτηριστικά: «Στις κυβερνήσεις των κρατών, όταν μεγάλα γεγονότα βρίσκονται σε εξέλιξη, ο ηγέτης του έθνους -όποιος και αν είναι- εκλαμβάνεται ως υπεύθυνος για τις αποτυχίες και δικαιώνεται από τις επιτυχίες. Ασχέτως ποιος έκανε το έργο,

Τσάρος Νικόλαος Β΄: «Δεν προετοιμάζομαι ποτέ για το τι θα πω δημοσίως. Προσεύχομαι και λέω όσα έρχονται στον νου μου»

ποιος οργάνωσε τον αγώνα, η μομφή ή ο έπαινος ανήκει στην ανώτατη υπεύθυνη αρχή... Στην κορυφή, όπου όλα τα προβλήματα περιορίζονται σε ένα "ναι" ή ένα "όχι", όπου τα γεγονότα υπερβαίνουν τις ανθρώπινες δυνάμεις και όπου τα πάντα είναι ανεξιχνίαστα, αυτός [ο Νικόλαος] ήταν που έπρεπε να

δώσει τις απαντήσεις. Η δική του λειτουργία ήταν αυτή της βελόνας μιας πυξίδας. Πόλεμος ή όχι πόλεμος; Προέλαση ή οπισθοχώρηση; Δεξιά ή αριστερά; Να εκδημοκρατισθεί ή να παραμείνει σταθερός; Να παραιτηθεί ή να επιμείνει; Αυτά ήταν τα πεδία μάχης του Νικολάου Β΄. Γιατί να μην απολάβει τιμές γι' αυτά;»

Όσο για την πνευματική ζωή του Νικολάου Β΄, μεγαλύτερο ίσως εγκώμιο αποτελεί αυτή καθαυτή η κύρια κατηγορία που μέχρι σήμερα του προσάπτουν πολλοί δυτικοί ιστορικοί: η τέλεια παράδοσή του στο θέλημα του Θεού. Ο Άγιος Νικόλαος δήλωνε συχνά τα εξής: «Ποτέ δεν προετοιμάζομαι για το τι θα πω όταν θα μιλήσω δημοσίως, αλλά προσεύχομαι στον Θεό και λέω αυτά που έρχονται στον νου μου». Ελεγε επίσης: «Έχω τη σταθερή, την απόλυτη πεποίθηση ότι τα πεπρωμένα της Ρωσίας, εμένα του ιδίου και της οικογένειάς μου βρίσκονται στα χέρια του παντοδύναμου Θεού, ο οποίος με τοποθέτησε στη θέση που βρίσκομαι. Ο,τι και αν συμβεί, θα

Συγκλονίζουν η πίστη και η παράδοση

Οι διηγήσεις των δολοφόνων τους για το μαρτύριο, οι ανηλεείς εξευτελισμοί και το λουτρό αίματος, η ανακάλυψη των λειψάνων και η αγιοκατάταξη

Υπάρχουν μαρτυρίες από τους ανθρώπους που τους εκτέλεσαν; Τι λένε αυτοί; Ποιοι ήταν;

Όλες οι πληροφορίες για το μαρτύριο των βασιλομαρτύρων προέρχονται αποκλειστικά από τις μαρτυρίες των δολοφόνων τους. Αυτοί οι άνθρωποι θεωρούνταν ήρωες της επανάστασης και για χρόνια διηγούνταν το μεγάλο τους «κατόρθωμα» σε διάφορες εκδηλώσεις και επίσημες εμφανίσεις! Πολλοί απ' αυτούς, όπως ο διοικητής Γιάκομπ Γιουρόφσκι, στον οποίο ανατέθηκε το έργο της δολοφονίας, κατέγραψαν στα απομνημονεύματά τους τα γεγονότα του εγκλήματος. Οι διηγήσεις τους από την περίοδο διαμονής με την οικογένεια στο σπίτι Ιπάτιεφ, την τελευταία φυλακή των βασιλομαρτύρων, όπου και δολοφονήθηκαν, αποκαλύπτουν ότι επρόκειτο για μια απλή και αγαπημένη οικογένεια. Τόση ήταν, μάλιστα, η έκπληξη κάποιων εκ των φρουρών όταν είδαν από κοντά την οικογένεια, που δεν διέστασαν να εκφράσουν ανοιχτά τη συμπάθειά τους. Κάποιοι αρνήθηκαν να λάβουν μέρος στη δολοφονία! Παραθέτουμε μαρτυρίες: «Παρ' όλο που ο Νικόλαος Αλεξάντροβιτς ήταν κύριος όλων εμάς των αγροτών και χωριάτων, συμπεριφερόταν με έναν ήσυχο

και σεμνό τρόπο». Επίσης: «Μετά τις πρώτες ημέρες άλλαξε η γνώμη μας για τη βασιλική οικογένεια».

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΦΑΓΗ

Ωστόσο η πλειονότητα των αδιάτακτων αυτών δολοφόνων μισούσε και αυτήν ακόμη την παρουσία της οικογένειας. Κατά την τελευταία περίοδο της φυλάκισής τους στο Αικατερίνμπουργκ, τα μέλη της βασιλικής οικογένειας υπέμειναν μεγάλους εξευτελισμούς. Οι δολοφόνοι συμπεριφέρθηκαν σαν άγρια θηρία, χωρίς να νιώθουν το ίχνος οίκτου για τα ανυπεράσπιστα θύματά τους. Το τι συνέβη ήταν μια πραγματική σφαγή, ένα λουτρό αίματος, για το οποίο οι απάνθρωποι αυτοί «ήρωες» κόμπαζαν και δοξάζονταν επί δεκαετίες!

Πότε βρέθηκαν τα λείψανα των Ρομάνοφ; Πότε και πώς έγινε η αγιοκατάταξή τους;

Στις 30-31 Μαΐου 1979 ο ερασιπύχνης ερευνητής Αλέξανδρος Αβντόνιν, έπειτα από πολυχρόνιες έρευνες και συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, με τη βοήθεια του κινηματογραφιστή Γκέλι Ριάμποφ, κατόρθωσαν να εντοπίσουν τον ομαδικό τάφο των εννέα θυμάτων. Ωστόσο έπρεπε να πε-

ριμένουν άλλα δέκα χρόνια, έως την εποχή της περεστρόικα του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, για να ανακοινώσουν επίσημα την ανακάλυψή τους.

Στις 29 Ιουλίου 2007 μια ομάδα μελών της Στρατιωτικής και Ιστορικής Λέσχης του Αικατερίνμπουργκ κατάφερε να εντοπίσει και τον δεύτερο τάφο, όπου βρέθηκαν μέλη από τα κατατεμαχισμένα σώματα του Αλεξίου και μίας από τις μικρότερες αδελφές του.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΘΑΥΜΑΤΩΝ

Πλήθη αναφορών θαυμάτων των βασιλομαρτύρων άρχισαν να εμφανίζονται ήδη από την πρώτη περίοδο μετά το μαρτύριό τους. Θεραπείες ασθενών, επανενώσεις διαλυμένων οικογενειών, μυροβλύζουσες και ευωδιάζουσες εικόνες, όλα μαρτυρούσαν τη μεγάλη τους παρησία ενώπιον του θρόνου του Θεού. Ετσι, η επίσημη αναγνώριση της αγιότητάς τους αναμενόταν με μεγάλο πόθο από το πλήρωμα της Εκκλησίας. Πράγματι, η πρώτη πράξη αγιοκατάταξης της βασιλικής οικογένειας έγινε την 1η Νοεμβρίου 1981 από την Υπερόριο Εκκλησία της Ρωσίας και ακολούθησε η αντίστοιχη εκ μέρους του Πατριαρχείου της Ρωσίας στις 15 Αυγούστου 2000.

Οι Άγιοι Νικόλαος και Αλεξάνδρα με τις αυτοκρατορικές στολές της Ρωσίας

υποκλιθώ στο θέλημά Του». Αυτού του είδους οι δηλώσεις αποτελούν σκάνδαλο για τους ορθολογιστές κάθε εποχής. Εμείς ωστόσο, ως ορθόδοξοι χριστιανοί, δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε στα λόγια αυτά έναν μεγάλο ηγεμόνα, ο οποίος -όσο ελάχιστοι στην παγκόσμια Ιστορία- έθεσε τον εαυτό του και την αποστολή του στην προοπτική του θείου θελήματος. Με τον τρόπο αυτό τόσο το έργο του όσο και ο ίδιος με την οικογένειά του δοξάστηκαν τελικά από τον Ιδιο τον Θεό.

ΣΥΓΧΩΡΗΤΙΚΟΣ

Η μεγαλύτερη όμως αρετή του Αγίου Νικολάου ήταν η συγχωρητικότητα και αυτών ακόμη των εχθρών του. Τούτο αποτυπώνεται πολύ έντονα σε μήνυμα που υπαγόρευσε στην κόρη του Ολγα κατά την περίοδο της εξορίας της οικογένειας και το οποίο αποτέλεσε την τελική διαθήκη του. Αναφέρει εκεί η Ολγα: «Ο πατέρας ζητά από όλους όσοι έμειναν πιστοί προς αυτόν να μην πάρουν εκδίκηση εκ μέρους του. Έχει συγχω-

ρήσει τους πάντες και προσεύχεται για όλους. Ούτε και για τον εαυτό τους να πάρουν εκδίκηση, αλλά να θυμούνται ότι το κακό που βρίσκεται τώρα στον κόσμο θα γίνει ακόμη πιο ισχυρό και ότι δεν είναι το κακό το οποίο νικά το κακό αλλά η αγάπη».

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ας γνωρίσουμε και τα παιδιά της οικογένειας. Αυτά είναι λιγότερο γνωστά.

Παραθέτουμε τα λόγια του πατρός Αθανασίου Μπελιάφ, ο οποίος εξομολόγησε τα παιδιά το Πάσχα του 1917, όταν η οικογένεια βρισκόταν υπό κράτηση στα ανάκτορα του Αλεξάνδρου, στο Τσάρσκογιε Σελό: «Είθε ο Θεός να δώσει ώστε όλα τα παιδιά να είναι τέτοιας ηθικής ακεραιότητας, όπως τα παιδιά του πρώην τσάρου. Με εξέπληξαν η τόση γλυκύτητα, η ταπεινότητα και η υποταγή στο θέλημα των γονιών τους, η απόλυτη παράδοση στο θέλημα του Θεού. Ημουν κατάπληκτος: Επρεπε, άραγε, ως εξομολόγος τους, να τα ρωτήσω για αμαρτίες οι οποίες πιθανώς να τους ήταν

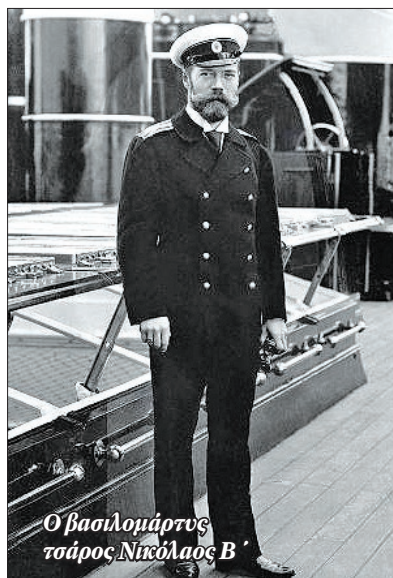
άγνωστες;» Όσο για τον Αλέξιο, παραθέτουμε ένα απόσπασμα από επιστολή της μητέρας του, όταν το παιδί διερχόταν το σοβαρότερο επεισόδιο με την υγεία του, κατά το οποίο γλίτωσε εκ θαύματος από τον θάνατο: «Ήταν φοβερές οι ώρες που περάσαμε και σπάραζε η καρδιά μας να βλέπουμε το φοβερό του μαρτύριο. Έδειξε όμως αγγελική υπομονή και ποτέ δεν παραπονήθηκε για την αρρώστια του -έκανε μόνο τον σταυρό του και ικέτευε τον Θεό να τον βοηθήσει, στενάζοντας από τους πόνους... Τον αφήσαμε δύο φορές να απολαύσει αυτή τη χαρά (της θείας μεταλήψεως) και, καθώς ο ιερέας τον πλησίαζε με τα Αχραντα Μυστήρια, το λεπτοκαμωμένο του πρόσωπο με τα βασανισμένα μάτια φωτίστηκε από ευλογημένη χαρά».

Σημείωση: Οι φωτογραφίες προέρχονται από το βιβλίο «Οι Αγιοι βασιλομάρτυρες Ρομάνοφ: Οσα δεν μπόρεσε να κρύψει η σιωπή» και είναι ευγενική παραχώρηση των εκδόσεων ΑΘΩΣ.

Ο βασιλομάρτυς τσάρος Νικόλαος Β΄

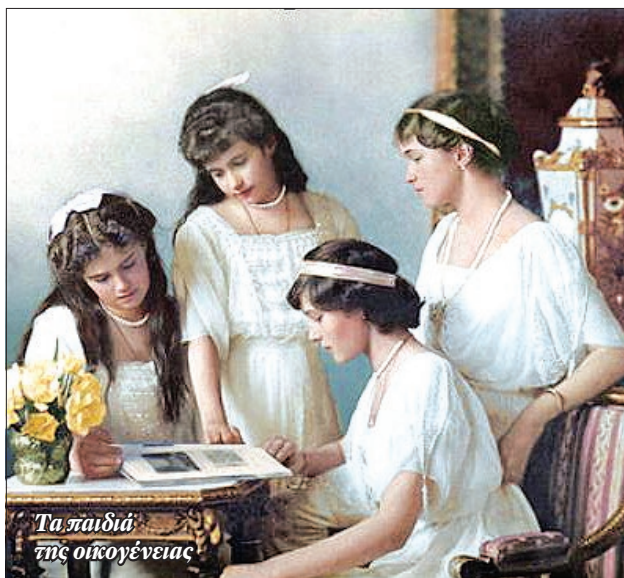
της οικογένειας στο θέλημα του Θεού

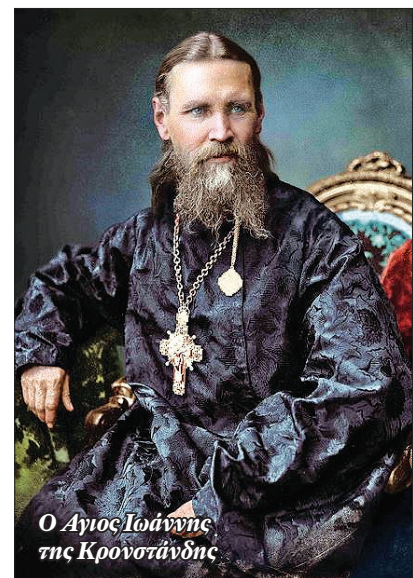
Ο βασιλομάρτυς τσάρος Νικόλαος Β΄

Ο μοναχογιός της οικογένειας

Τα παιδιά της οικογένειας

Ο Άγιος Ιωάννης της Κρονστάνδης

«ΚΑΙ ΑΝ ΑΚΟΜΑ ΠΑΡΟΥΝ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΑΠΟ ΕΜΑΣ, ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΠΑΡΟΥΝ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΑΣ»

Για την αυτοκράτειρα Αλεξάνδρα κυκλοφορούν διάφορες φήμες, ότι επηρεαζόταν από τον Ρασπούτιν με αρνητικό τρόπο. Ποια ήταν τελικά η Αλεξάνδρα και γιατί ανακηρύχθηκε Αγία; Η αυτοκράτειρα Αλεξάνδρα ήταν μια γυναίκα η οποία συνδύαζε στην προσωπικότητά της δύο πολύ σημαντικά στοιχεία: δυναμισμό και ευαισθησία. Αυτά τα δύο στοιχεία του χαρακτήρα της αποτέλεσαν τη βάση για την πνευματική πορεία της προς τον αγιασμό, η οποία, όπως και στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας Ρομάνοφ, άρχισε πολύ πριν από το μαρτύριό της. Το βάθος των πνευματικών εννοιών που συναντά κανείς διαβάζοντας τις επιστολές της είναι απίστευτα εντυπωσιακό. Γράφει, για παράδειγμα, σε επιστολή της: «Σύντομα έρχεται η άνοιξη να χαροποιήσει την καρδιά μας. Πρώτα η οδός του Σταυρού και έπειτα η χαρά και η

ευτυχία... Η ζωή εδώ είναι ένα τίποτα - η αιωνιότητα είναι τα πάντα και αυτό που κάνουμε είναι να ετοιμάζουμε τις ψυχές μας για τη Βασιλεία των Ουρανών. Ετσι, τελικά τίποτα δεν είναι φοβερό. Και αν ακόμα πάρουν τα πάντα από εμάς, δεν μπορούν να πάρουν την ψυχή μας». Αυτά τα λόγια είναι αρκετά για να αποκαλύψουν την πνευματική κατάσταση της Αγίας Αλεξάνδρας.

ΡΑΣΠΟΥΤΙΝ

Όσο για τη σχέση της με τον Ρασπούτιν, αυτό αποτελεί ένα μεγάλο κεφάλαιο. Με λίγα λόγια, μπορούμε να πούμε ότι, ναι, η Αγία Αλεξάνδρα πίστεψε στην αγιότητα του Ρασπούτιν. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι μεταξύ άλλων και ο ίδιος ο Άγιος Ιωάννης της Κρονστάνδης αρχικά πίστεψε στην πνευματικότητα του Ρασπούτιν. Ο

Ρασπούτιν αποτελεί ένα αίνιγμα για την Ιστορία, που μάλλον ποτέ δεν θα εξηχιστεί πλήρως. Αυτό όμως που πρέπει να λεχθεί είναι ότι, όπως για όλους τους Αγίους της Εκκλησίας μας δεν επικαλείται το αλάθητο, έτσι και για την Αγία Αλεξάνδρα. Το γεγονός ότι η Αλεξάνδρα ευλαβείτο τους λόγους και τις υποδείξεις του Ρασπούτιν δεν μειώνει καθόλου το πνευματικό της κύρος. Η Εκκλησία μας έχει πλήθος παραδειγμάτων στην ιστορία της όπου μεγάλοι Άγιοι υπέπεσαν σε μεγάλα σφάλματα και παρά ταύτα αυτό δεν μας εμποδίζει από το να τους τιμούμε με μεγάλη ευλάβεια. Διαβάζοντας κανείς για τους βασιλομάρτυρες, θα κατανοήσει πλήρως ότι το πνευματικό μεγαλείο της Αγίας Αλεξάνδρας δεν μπορεί να επισκιαστεί καθόλου από την παρουσία του Ρασπούτιν στη ζωή της οικογένειας.